

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2015/16:258

av Emma Henriksson m.fl. (KD)

med anledning av prop. 2014/15:127 Assisterad
befruktning för ensamstående kvinnor

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår proposition 2014/15:127.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barnets bästa och tillkännager detta för regeringen.

Ideologiska utgångspunkter

Familjen svarar mot människans behov av nära gemenskap, trygghet och kärlek och är en förutsättning för ett gott samhälle. Familjen är den naturliga gemenskap vars unika ändamål bl.a. är omsorgen om barnen, och den binds samman av ömsesidiga skyldigheter och rättigheter.

Barn har en obestridlig rätt till en trygg och god uppväxt. Föräldrar är de viktigaste personerna i varje barns liv och att vara förälder är den mest ansvarsfulla uppgift en människa kan ha. Föräldrarna kan ge sina barn både rötter och vingar när det fungerar väl. Stabila och fungerande familjer är bra för både barn och vuxna och en förutsättning för ett gott samhälle.

Barnet och dess behov av föräldrar är utgångspunkten för en kristdemokratisk familjepolitik. Alla barn behöver och har i utgångsläget rätt till både sin mamma och sin pappa. Avsteg från denna grundregel kan för barnets bästa ibland vara motiverade till exempel då barnet, av något skäl, inte längre kan vara med sina föräldrar och därmed frågan om adoption aktualiseras. Barnets rätt till sina föräldrar deklarerar också tydligt i barnkonventionen. Där framgår också att de stater som undertecknat konventionen är

skyldiga att så långt som möjligt säkerställa att barnet får den rätten tillgodosedd. Att införa en lagstiftning som innebär att barnet fråntas rätten till en förälder redan från början är inte bara att misslyckas med att leva upp till vad vi lovat i barnkonventionen. Det är att göra tvärt emot.

Regeringens proposition

I propositionen föreslår regeringen att assisterad befruktning ska kunna få utföras på ensamstående kvinnor. Det föreslås att den ensamstående kvinnan ska vara ensam vårdnadshavare. Förslaget utgår från SOU 2014:29 ”Assisterad befruktning för ensamstående kvinnor”.

Regeringen vill inte invänta det slutbetänkande i februari 2016 som tar upp andra centrala frågor kring frågan om assisterad befruktning av ensamstående, bland annat hur prövningen ska vara samt hur barnet ska tillförsäkras kännedom om sitt ursprung.

Vuxnas rätt till barn är förhärskande – barnets bästa på undantag

Enligt barnkonventionen är familjen den grundläggande enheten i samhället. Familjen är ”den naturliga miljön för alla dess medlemmar och särskilt betydelsefull för barnens utveckling och välfärd”. Barnen har rätt att få växa upp i en familjemiljö, i en trygg miljö, präglad av lycka, kärlek och förståelse. Det är den bästa förutsättningen för att barnet ska kunna uppnå en harmonisk utveckling av sin personlighet. Vidare har barn genom barnkonvention rätt att, så långt som möjligt, ”å vetskap om sina föräldrar och att bli omvårdade av dessa”.

Även om barnkonventionen nämns i propositionen finns det inte några som helst förklaring på vilket sätt det förslag som läggs fram tar barnkonventionen i beaktande. Skälet är sannolikt att några sådana förklaringar inte går att finna. Att leva upp till barnkonventionen har inte varit målet med att förändra lagstiftningen. Allt utgår från ett vuxenperspektiv. Som utgångspunkt för utredningens förslag anges att ”Det kan knappast hävdas att motivet för ett införande av möjligheten till assisterad befruktning för ensamstående är hänsynen till barnets bästa. Grunden för införandet är i stället en önskan att hjälpa fler ofrivilligt barnlösa att få barn på detta sätt.”¹

Att bli förälder kan vara en extremt stark längtan. Den stora sorg och smärta som ofrivillig barnlöshet kan innebära kan leda till ohälsa. Men att bli förälder är ingen

¹ SOU 2014:29 29 Assisterad befruktning för ensamstående kvinnor s. 105–106.

rättighet. Vuxna kan aldrig ha rätt till barn, däremot har barn alltid rätt till föräldrar, i första hand till sitt eget ursprung. Kristdemokraterna anser att regeringsförslaget helt och hållet utgår från de vuxnas intresse i stället för barnets intresse. Utgångspunkten, att förslaget utgår från vuxnas rätt till föräldraskap och åsidosätter barnets rätt, stöds också av flera remissinstanser såsom Kammarrätten i Jönköping, Sveriges kristna råd och Sveriges Kvinnolobby. Dessutom menar Barnombudsmannen att förslaget måste kompletteras med åtgärder som stärker barnets rättigheter.

Flera frågor outredda – varför har regeringen så bråttom?

Förslaget om assisterad befruktning läggs fram trots att flera remissinstanser, bland annat Dalarnas läns landsting, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet och Örebro läns landsting, påpekar att flera frågor som hänger ihop med denna fråga först kommer att läggas fram i slutbetänkandet i februari 2016. Två av dessa principiellt viktiga frågor handlar om barnets rätt till kännedom om sitt ursprung och hur prövningen av assisterad befruktning för ensamstående ska utformas. Remissinstanserna anser att regeringen borde invänta slutbetänkande så att förslaget kan ses i sin helhet. Flera remissinstanser, bl.a. Barnombudsmannen, Socialstyrelsen, SKL och Sveriges Psykologförbund, anser att prövningen av om det är lämpligt att en ensamstående kvinna genomgår en assisterad befruktning bör förstärkas. Regeringen viftar dock bort dessa resonemang med följande motivering: ”Även om en del av de frågor som kvarstår för utredningen att överväga kan ha betydelse för frågan om assisterad befruktning för ensamstående kvinnor, är sambandet inte sådant att det är nödvändigt att behandla frågorna i ett sammanhang.” De centrala frågorna om barnets rätt till sitt ursprung och hur prövningen ska gå till är alltså av så underordnad betydelse, enligt regeringen, att en proposition måste hastas fram.

Regeringen fortsätter ”Det är vidare angeläget att ensamstående kvinnor får möjlighet till assisterad befruktning så snart som möjligt. Enligt regeringens bedömning är det därför inte lämpligt att avvakta med förslagen [...]” Någon motivering till att frågan brådskar finns inte. Förslaget läggs fram som om det inte handlade om barn alls. Och det gör det inte heller, förslaget handlar helt och hållet om att befästa en politik som ger vuxna rätt till barn.

Ett argument som förekommer i propositionen är att det har funnits kvinnor som har åkt utomlands för att få assisterad befruktning genomförd. Men det faktum att vissa kvinnor väljer att genomföra assisterad befruktning utan samhällets kontroll kan inte vara skäl till att lagar ska stiftas som från början skiljer barnet från sitt ursprung och sin ena

förälder. Undertecknandet av barnkonventionen innebär att staten ska skydda barn från beslut från vuxna som åsidosätter barnens rättigheter. Inte att göra lag och norm av de besluten.

Pappor har betydelse för sina barn

Barn behöver båda sina föräldrar, både mamman och pappan. Även om inte alla barn har kontakt med både sin mamma och sin pappa anser Kristdemokraterna att staten inte ska medverka till familjebildningar där barn från början med automatik berövas rätten att växa upp med sin pappa. I förslaget bortses från pappans betydelse för barnets utveckling. Barnkonventionen fastställer, som ovan nämnts, att barn så långt som möjligt skall få kännedom om sina föräldrar och få omsorg av dessa.

Pappors betydelse och roll för sina barn lyfts fram allt mer och barnets rätt till båda sina föräldrar har präglat de senaste årens lagstiftning, exempelvis reformeringen av vårdnadsreglerna. Beprövad erfarenhet visar att frånvaron av en pappa under uppväxten ofta medför negativa effekter för barnen. En övergripande ambition har därför varit att främja barnets goda kontakt med båda föräldrarna efter deras separation. Detta är en viktig utgångspunkt i lagstiftningen väl värd att värna.

Förutom konsekvenserna för de barn som genom lagändringen frántas sin pappa under hela uppväxten bör det beaktas hur exempelvis vårdnadstvister kommer att påverkas om utgångspunkten i en del av lagstiftningen blir att det ”räcker” med en förälder. Med förslaget om assisterad befruktning av ensamstående reduceras pappor till något överflödigt i barns liv. En sådan utveckling vill vi inte medverka till för några barn. Pappor har ansvar för sina barn och det offentliga har sedan länge en skyldighet i svensk lag att se till att barnets rätt till två föräldrar förverkligas i så många fall som möjligt.

Barnets rätt till två föräldrar

Assisterad befruktning för ensamstående strider mot de principer om barnets rätt till båda sina föräldrar som kommer till uttryck i barnkonventionen, i äktenskapslagstiftning, föräldrabalken och övrig lagstiftning. Detta hävdar inte bara vi utan också tunga familjerättsjurister, t.ex. Anna Singer, professor i civilrätt.²

I enlighet med svensk rättspraxis samt barnkonventionen är principen om barnets bästa att ha två föräldrar. I frågan om assisterad befruktning av ensamstående frångår man

² ”Barns rätt till två föräldrar – en överspelad grundregel?” Juridisk Tidskrift samt ”Assisterad befruktning – 15 år senare” Statens medicinsk-etiska råd.

denna princip och har istället bara tittat på hur förslaget ska se ut. Enligt Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet har alltså vuxnas likabehandlingsprincip fått gå före barnets bästa-principen. Frågan är varför principen om barnets bästa och därmed rätt till två föräldrar nu ska åsidosättas, vilka blir konsekvenserna av det och i vilka andra frågor kan principen om barnets bästa sättas ur spel?

Även om man av någon outgrundlig anledning skulle bortse från argumentet om att pappor är viktiga i barnens liv, är det svårt att bortse från att ett barn som tillskapas med bara en förälder är mer utsatt. Och det oavsett hur bra den ensamstående är i sitt föräldraskap. Det var också något som den dåvarande socialdemokratiska regeringen poängterade i propositionen (2004/05:137) som möjliggjorde assisterad befruktning för lesbiska par: ”Att ha två föräldrar ger barnet trygghet ekonomiskt, socialt och rättsligt – inte bara under den tid familjen lever tillsammans utan också ifall föräldrarna skulle separera eller någon av dem skulle avlida. Barnet har rätt till underhåll från sina föräldrar och arvsrätt efter dem och deras släktingar. Vidare är reglerna om vårdnad, boende och umgänge knutna till föräldraskapet.”

Barn till ensamstående mer utsatta

Barnets rätt till båda sina föräldrar speglar behovet av att skydda barnet och få ett utpekat föräldraansvar, inte minst ett försörjningsansvar. Barn som kommer till genom en assisterad befruktning för ensamstående kvinnor har endast en rättslig förälder och en försörjare. Dessa barn blir mer utsatta än barn med två föräldrar, inte minst ekonomiskt. Men barn till ensamstående löper också en ökad risk för att drabbas av olika typer av andra problem enligt Folkhälsoinstitutet, bland annat psykisk sjukdom, och ju äldre barnen är ökar också andelen som får LVU-insatser på grund av eget beteende.³ Enligt Socialstyrelsen finns det forskning som ”visar att barn och unga som växer upp med en ensamstående mamma löper större risk att drabbas av olika former av ofärd som ohälsa, missbruksrelaterad sjukdom eller ekonomisk utsatthet. Överrisken kan bara delvis förklaras av andra socioekonomiska faktorer [...]”.⁴

Under 2009 genomförde Folkhälsoinstitutet en forskningsammansättning och konstaterade därefter: ”Men en aktuell forskningsöversikt visar att barn som växer upp med en ensamstående förälder i Sverige löper omkring 50 procent högre risk att drabbas av psykiska problem. Studier visar även på ökade risker för andra typer av problem,

³ ”Målområde 3. Barns och ungas uppväxtvillkor – Kunskapsunderlag för Folkhälsopolitisk rapport 2010”, Folkhälsoinstitutet.

⁴ ”Olika villkor – Om levnadsförhållanden, risker och kommunala kostnader för barn och unga.” Socialstyrelsen. Augusti 2010.

däribland självmordsförsök, alkohol- och drogrelaterad sjukdom samt fosterhemsplacering.

– Det verkar med andra ord inte bara vara tillräckligt att kompensera med väl utbyggda välfärdssystem, säger Sven Bremberg, avdelningschef vid Statens folkhälsoinstitut.

Annan forskning visar att barn behöver flera vuxna. De flesta familjer startar med två föräldrar. Om det går att förebygga separationer skulle färre barn växa upp med en förälder. Här spelar familjerådgivningen och övriga insatser som uppmuntrar samspel mellan barn och andra vuxna en viktig roll.”

Sammanfattningsvis är barn till ensamstående inte bara utsatta rent ekonomiskt och rättsligt, utan har även ökad risk för psykisk ohälsa, missbruksproblem, placering utanför hemmet och självmordsförsök. Det konstateras också att barn behöver flera vuxna och att det därför är bra att arbeta för att förebygga separationer mellan föräldrar.⁵

Det innebär inte att ensamstående föräldrar är sämre föräldrar. De kan många gånger vara enastående i sitt föräldraskap. Men att blunda för den extra sårbarhet det innebär att växa upp med en ensamstående förälder är att svika barnen. Vi har ett ansvar att stötta de barn som växer upp i en familj med en förälder. Det är också en fullvärdig familj som ska möta samma respekt och uppbackning som familjer med två närvarande föräldrar. Vi måste dock kunna skilja mellan att fullt ut acceptera och respektera de familjer som består av en ensamstående förälder med barn och att införa lagstiftning som syftar till att barn ska fräntas rätten till en förälder.

Relevant forskning saknas

Vi vet väldigt lite om hur barn till en donator när de växer upp. Det finns studier som indikerar att barn till donator med bara en förälder riskerar bli rotlöst och oerhört frågande inför sitt ursprung. Det faktum att barnet är välkommet och föräldern välmotiverad kan inte kompensera för detta. Sammantaget finns mycket lite forskning och de studier som finns har ofta gjorts på uppdrag av organisationer som förespråkar det ena eller den andra, vilket är en svaghet.

⁵ ”Större risk för ohälsa bland barn till ensamstående” FHI. (Slutsatserna bygger på rapport av Ljungdahl S, Bremberg S. Barn till ensamstående i Sverige – risker, förklarande faktorer och förebyggande insatser. Östersund: Statens Folkhälsoinstitut; 2009.)

Regeringen anser också att det finns alltför lite forskning men använder ändå det lilla som finns för att argumentera för sitt förslag. Därmed framstår lagförslaget med all önskvärd tydlighet som ett uttryck för vuxnas intresse på bekostnad av barnens intresse. Det är angeläget att det bedrivs forskning för att förbättra kunskapsunderlaget om konsekvenserna för barnen och deras familjer, när barn kommit till genom assisterad befruktning med donerade könsceller. Den etiska fråga som donation av könsceller främst aktualiserar är barnets rätt till sitt biologiska ursprung och de konsekvenser det kan få för barnet att växa upp med någon som inte är dess biologiska förälder. Vid 18 års ålder ska alla barn ha rätt att få veta sitt biologiska ursprung. Vi ser inga skäl till att ändra nuvarande lagstiftning men det är angeläget att det bedrivs forskning på detta område ur ett barnperspektiv. Eventuella framtida förslag till förändringar av gällande rätt eller praxis bör präglas av försiktighetsprincipen och ta sin utgångspunkt i barnets bästa.

Barn har som utgångspunkt rätt till sin mamma och sin pappa. Av denna fundamentala anledning menar Kristdemokraterna att regeringens förslag om assisterad befruktning för ensamstående ska avslås i sin helhet. Vi sätter barnet i främsta rummet.

Emma Henriksson (KD)

Annika Eclund (KD)

Lars-Axel Nordell (KD)

Magnus Oscarsson (KD)

Larry Söder (KD)

Roland Utbult (KD)